DOINA NEGOMIREANU

CUVINTE REGIONALE ŞI POPULARE ÎN VOCABULARUL OPEREI LUI T. ARGHEZI

Asociat adesea cu G. Bacovia, L. Blaga, I. Barbu sau G. Călinescu în ceea ce priveşte consolidarea unei optici deschise, de acceptare fără prejudecăţi a unor termeni ocoliţi de limbajul artistic, T. Arghezi se impune prin intervenţia sa fermă şi de fond.

O analiză de ansamblu asupra vocabularului poeziei şi prozei lui T. Arghezi evidenţiază o valorificare constantă a diverselor categorii lexico-semantice care definesc structura vocabularului românesc contemporan şi o prelucrare intensivă a structurilor lor semantice ca potenţial denotativ şi conotativ[1].

Asemenea situaţiei întâlnite şi la alţi scriitori ai epocii (L. Blaga sau O. Goga), categoria regionalismelor propriu-zise[2], ca elemente specifice unor zone de circulaţie restrânsă, nu constituie un fond semnificativ decât în măsura în care ne referim la acele cuvinte care depăşesc aceste limite, aparţinând în egală măsură unor regiuni din Oltenia, Muntenia, Moldova sau chiar Transilvania: *beteşug* „boală" (S I 131), *boaşe* (S I 208), *bold* „ac cu gămălie" (S II 145), *căiţă* „căciuliţă" (S XIV 9), *cetlui* (S III 73), *chiup* „vas" (S II 151), *ciorbalâc* „castron" (S XVIII 33), *cucuruz* (S I 144), *colb* (cu pl. *colburi* S VI 27), *copaie* (S VI 33), *găoz* (variantă a lui *găoază* „gaură", S I 222, XIV 50), *horbotă* (S I 207), *înghiţitoare* „gâtlej" (S XIV 98, XXIX 21), *huştie* „pleavă" (S VI 33), *minten* (S XIV 23), *mumă* (var. a lui *mamă,* S VI 69), *nămiez* (var. a lui *namiază,* S I 98), *pipoaşcă* „pipotă" (S XIV 50), *plocate* (var. a lui *pocladă,* S I 88, III 49, VI 122), *povidlă* „magiun" (S II 22), *smângăli* (S I 11), *tibişir* (S III 7, VI 109, VII 221, XIV 115), *zmunci* (S I 95) etc.

Predomină variantele lexicale sau variantele fonetice regionale şi populare ale unor cuvinte: *hodină* (S I 120, VI 195), *ălbii* (S VI 132, III 33), *deşti* (S III 23, dar şi *degete), dăsagi* (S VI 109, XIV 106), *doftor* (S I 223), *ghiers* (S I 83,

---

[1] Pentru o imagine cuprinzătoare asupra vocabularului arghezian, vezi Doina Negomireanu, *T. Arghezi – particularităţi ale valorificării lexicului românesc,* în LR, XXIX, 1980, nr. 4, p. 299-303.

[2] Exemplele au fost excerptate din volumele *Scrieri* (S I-XXXI), Bucureşti, 1962-1979.

DACOROMANIA serie nouă, II, 1996-1997, Cluj-Napoca, p. 133-135

III 11), *păreche* (S VI 50, 99, XXIX 40), *pärete* (S VI 55, 56, XIV 143), *perină* (S I 104), *scobori* (XIV 27) etc.

Fără a se impune în mod deosebit ca număr, deși mult mai numeroase decât la L. Blaga[3], de pildă, regionalismele existente, o parte dintre ele și învechite (*zămisli, ușure* etc.), nu își mărginesc valoarea la informația semică proprie, particularizată prin marcarea unei arii de circulație. Nu o dată sunt puse în situația de a da măsura puterii lor imagistice prin nuanțări de sugestie directă (vezi *înghițitoare*) sau prin construcții metaforice sau metonimice. Sensul de „țesătură țărănească mițoasă; pătură" al lui *plocat* apare, de pildă, atât în contexte figurate (*noaptea întinde scoarțe, plocate și covoare* S I 88), cât și în contexte orientate pe anumite seme constitutive ale sensului (*plocatul ierbii* S XXIX 150). Se vorbește, de asemenea, de *huștia vieții* (S VI 33), de *dăsagi culturali* (S XIV 106) sau de *zămislirea legilor și regulamentelor* (S XXIX 100) ș.a.m.d.

Consolidarea cuvântului în circuitul limbii depinde nu numai de frecvența lui propriu-zisă, ci și de aria semantică pe care o poate dezvolta, fapt de care T. Arghezi a ținut mereu seama. Verbul *zămisli*, de pildă, este valorificat cu întreaga sa structură semantică – „procrea", „a se naște" sau „a produce" –, primind în plus nuanțări contextuale: „a crea anumite forme" (*zămislește în fiece an câteva mii de kilograme de ghips* S XXIX 100).

Folosirea regionalismelor este un fenomen întâlnit, e adevărat, în proporții diferite, atât la o parte din înaintași, cât și la contemporani, până la identități lexicale. *Colb*, de pildă, îl găsim la M. Eminescu, L. Blaga sau Șt. O. Iosif, *ușure* la N. Bălcescu, M. Sadoveanu sau C. Negruzzi, *zmuci* (în forma *smuci*) la M. Eminescu[4] etc.

Aria lexico-semantică a termenilor populari și familiari este formată din clase distincte valoric. Un prim fond îl reprezintă cuvintele care acoperă un conținut specific, propriu unei realități anume, sau care lexicalizează un lanț semic exprimat în mod obișnuit prin alte mijloace, de obicei perifrastice: *abitir* (S I 215), *boli* (S XXIX 85), *cobiliță* (S II 33, 239, XIV 63), *chimir* (S XXIX 40), *cioareci* (S VI 83), *cofă* (S II 230), *cogeamite* (S I 213), *gâlcă* „umflătură" (S I 212), *hârdău* (S I 20), *izmeni* (S XIV 96) și *izmenit* (S XXIX 9), *laviță* (SVI 45), *obială* (S XIV 183), *ostrețe* (S I 110), *pătul* (S I 123), *purcede* (S I 123, 136, VI 80, 98 – folosit la propriu și în context metaforic: *Cine-a purces în ploaie și furtuni*, S I 15, sau cu nuanța semică nouă „a deriva", *din negru purced*

[3] Vezi M. Borcilă, *Despre lexicul poeziei lui Lucian Blaga*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II, București, 1972, p. 95-125; Șt. Munteanu, V. D. Țâra, *Istoria limbii române literare*, București, 1983, p. 328-334.

[4] Șt. Munteanu, V. D. Țâra, *op. cit.*, p. 305 și urm.

culorile, S XXIX 77), *târn* (S XIV 52) şi *târnui* „a bate zdravăn" (S I 202), *stei* (S III 22) ş.a.m.d.

Cele mai numeroase sunt cuvintele populare sau familiare care au corespondent în limba literară, sunt variante populare sau au doar sensuri cu caracter popular: *alean* (S I 135), *alăută* (S I 22), *beregată* (S I 212), *bătătură* „curte" (S II 247), *birui* (S III 73), *bumb* (S I 236, II 147), *călcătură* „pas" (S XIV 128), *chişiţă* „moţul copitei" (S XIV 42), *ţoale* (S VI 109), *zbeng* „joacă" (S III 8) ş.a.m.d.

Intervenţii asupra regimului distribuţional, până la modificări semice propriu-zise, întâlnim şi la aceste categorii. *Slobod* cu înţelesul de „liber" (*slobod de osândă* S III 69) îşi nuanţează sensul în *vedere slobodă* (S XVIII 29), adică „deschisă". Se vorbeşte de *codirişca fracului* (S XXV 25) sau de *mâzgă* „sevă", prin analogie, pentru măduva umană: *puterea osului fără mâzgă* (S VI 43), sugerându-se hrana vitală a sevei. Alături de *dumicaţii de zahăr* apare şi *dumicarea timpului* (S I 46) sau *dumicând gândul* (S VI 146). Această asociere a concretului cu abstractul este un procedeu uzitat în mare măsură atât în poezie, cât şi în proză.

Prin intermediul operei argheziene o seamă de cuvinte regionale şi populare, inclusiv prin variantele lor, intră într-un circuit mai larg, care le conferă particularităţi aparte în contextul categoriei lor, marcându-le un nou statut.

Intervenţia lui T. Arghezi înseamnă:

– o valorificare intensivă a acestui fond la nivelul structurilor semantice (ca denotaţie şi forţă conotativă), adesea cu ocurenţe în contexte nespecifice;

– instituirea unor noi distribuţii prin revitalizarea valenţelor semantice latente, ceea ce produce, în final, mutaţii la nivelul structurii lor semantice iniţiale;

– actualizarea unor virtualităţi semice mai puţin previzibile în configuraţia semantică iniţială.

Universitatea din Craiova
Facultatea de Litere şi Istorie
Craiova, str. Al. I. Cuza, 13